

 <https://doi.org/10.30563/turklad.940287>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 21.05.2021
Kabul Tarihi / Accepted date	: 26.10.2021
Yayın Tarihi / Date published	: 20.12.2021

Atıf / Citation

Koç, A. (2021). Iğdır İli Ağızlarının Kargışları (Bedduaları) Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*. 5. Cilt, 2. Sayı, 280-297.

İĞDIR İLİ AĞIZLARININ KARGIŞLARI (BEDDUALARI) ÜZERİNE BİR İNCELEME

An analysis on the curses used in the dialects of ığdır province

ALİ KOÇ¹

Öz

Söz kalıpları ya da kalıplaşmış sözler bir milletin söz varlığının ve kültürünün önemli dil birimleridir. Uzun bir süreç içerisinde kalıplaşan bu dil birimlerinin/söz kalıplarının iletişimde, birden çok sözcük veya tümceyle anlatılacak bir durumu daha kolay ve süslü bir şekilde anlatma işlevleri vardır. İnsanlar, yaşadıkları ya da karşılaştıkları olay ve durumlar karşısında, duygu ve düşüncelerini bazen söz kalıplarıyla dile getirir. Alkış (dua) ya da kargış (beddua) diye adlandırılan söz kalıpları da bir dilin söz varlığı ve kültürünün önemli göstergelerindedir.

“Iğdır İli Ağızlarının Kargışları (Bedduaları) Üzerine Bir İnceleme” başlıklı bu çalışmada, Iğdır’ın merkez ilçesi ve diğer 3 ilçesinden derlenen metinlerden tespit edilen 156 tane kargış, anlam yönünden incelenmiştir. Bu incelemeye dâhil olan kargışların anlamları, açıklamalarıyla birlikte verilmiştir. Kargışları oluşturan sözcüklerin yöre ağzındaki biçim ve anlamları da belirtilmiştir. Yöre ağzında kullanılan bu kargışlar anlamlarına göre farklı başlıklar altında gruplara ayrılıp sınıflandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Söz Kalıpları, Iğdır, Ağızlar, Kargışlar

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. Tunceli/TÜRKİYE. alikocmardin@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9809-3601>

Abstract

Formulaic expressions or set phrases are important linguistic constituents of a nation's vocabulary and culture. These language units/expressions, which have become stabilised over a long period of time, also become functional in expressing a situation in an economy of words elegantly, rather than using more than one word or sentence. In order describe events and situations, people sometimes resort to express their feelings and thoughts in formulaic expressions. Among these, "prayer" (alkış) and "curse" (kargış) are significant indicators of vocabulary and culture.

This study titled "An Analysis on the Curses Used in the Dialects of İğdır province," focuses on 156 curses extracted from the texts collected from the central district of İğdır and its other 3 districts were examined. 156 curses are scrutinised in terms of meaning which are provided with their explanations. The forms and meanings of the formulaic expressions used in the local dialect are also given. These curses used in the dialect of the district are also categorised and classified under sub-headings according to their meanings.

Keywords: Formulaic expressions, İğdır, dialects, curse

Giriş

Bir yazı dili içinde var olan, yöreden yöreye farklılık gösterebilen konuşma biçimlerine ağız denilmektedir (Buran-Alkaya, 2007: 41). Bir dil alanı içerisinde farklı konuşma biçimleri olan ağızlar, bir milletin kültürünü, millî benliğini, tarihini ve söz varlığını yansıtan göstergelerdir.

"Oğuz Grubu (Batı) Türkçesi içinde yer alan Türk lehçeleri bugün Anadolu, Rumeli, Azerbaycan, Kafkaslar, İran, Irak, Kırım, Kıbrıs, Batı Trakya, Kosova, Bulgaristan ve Romanya gibi geniş bir alana yayılmıştır. Bu geniş alanda konuşulan Oğuz Grubu Türkçesi koluna bağlı kardeş Türk dilleri pek çok ağza ayrılmıştı." (Tosun, 2016: XV). "19. yüzyılın ortalarında Türkiye Türkçesi Ağızlarıyla ilgili çalışmalar yabancı Türkologlar tarafından başlatılmış ve 20. yüzyılın ortalarında Türk araştırmacıların çalışmalarıyla hız kazanmıştır." (Buran, 2002: 98). Türkiye'de birçok ilin ağız incelemesi yapılmasına rağmen hâlâ ağız incelenmesi yapılmayan yerler de vardır. Bu yerlerden bir tanesi de 1992 yılında il olan İğdır vilayettir.

İğdır, Kars'a bağlı bir ilçe iken, 27 Mayıs 1992 tarihinde ayrı bir il olmuştur. İlk defa Ahmet Caferoğlu "Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler (1951)" ve "Doğu İllerimiz Ağızlarından Derlemeler (1942)" adlı çalışmalarında Kars ili ağızlarına yer vermiştir. Fakat Kars ve çevresinden derlediği metinler içerisinde İğdır ili ağızıyla ilgili derlemeye rastlanmamıştır. Ahmet Bican Ercilasun'un "Kars İli Ağızları Ses Bilgisi (1983)" adlı çalışmasında İğdır ili ve yöresi ağızlarından derlenmiş yirmi altı parça metin yer almaktadır.

Leyla Karahan "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması (1996)" adlı çalışmasında Kars ve yöresi ağızlarını, Doğu grubu ağızlarının II. Grubu içerisinde gösterir. İğdır ili ağızlarının Anadolu ağızları içerisindeki yerini tam belirleyebilmek için İğdır ilinin merkez ağızıyla birlikte diğer 3 ilçesinin de ağız özelliklerinin ayrıntılarıyla incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Prof. Dr. Ahmet Buran danışmanlığında hazırlanan "İğdır İli Ağızları" adlı doktora teziyle, yörede ağızında kullanılan kargışlar (beddualar), derlenen metinlerden hareketle incelenecektir.

Söz kalıplarının yapıları, atasözü, deyim ve ikilemelerin yapılarına benzemektedir. Söz kalıpları da atasözü, deyim ve ikilemeler gibi cümle veya söz öbeği biçimindedir. (Gökdayı, 2008:105). Birleşik yapı "beddua" ismi incelendiğinde "bed" Farsça'da kötü, fena anlamına gelmektedir. "Dua" da Arapçada isteme, dileme anlamını karşılamaktadır. Bu iki sözcüğün birleşmesinden oluşan "beddua", yapılan bir kötülük ve bir çaresizlik durumu karşısında kişinin başkası veya kendisi için iyi olmayan duygu ve düşüncelerini ifade etme durumunda kullandığı söz kalıplarındır (Yavuz-Telli, 2020:428). Başka bir ifadeyle halk ağızında bedduanın diğer bir

karşılığı olan kargış; sevgi, saygı, övünç ve duanın zıddı anlamlar içeren olumsuz söz kalıplarıdır (Buran, 2015:169). Beddua, halk ağzı ve edebiyatında “kargış” olarak geçmekte ve beddua eden/söyleyen kişi “kargışçı” olarak adlandırılmaktadır. Kaşgarlı Mahmut’un *Divânü Lügati’t Türk* adlı eserinde bugün kullanılan beddua sözcüğünün karşılığı olarak kargamak, lanetlemek, kargalmak biçimlerinin kullanıldığı görülür (Albayrak, 2010: 77). *Derleme Sözlüğünde* ise “kargış, kargış, karış, karkış, karvuş” biçimlerinde Anadolu’nun çeşitli yöre ağızlarında kullanıldığı görülmektedir (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü C.8: 1993). Halk ağızlarında farklı söylem ve biçimleri olan bedduanın İğdir ili ağızlarındaki karşılığı “kargış” sözcüğüdür.

Akalın, kargışların anlam derinliği incelendiğinde kuvvet bakımından dereceleri olduğunu belirtir. Kızgınlık anında, yaşanan durumun kuvvet bakımından zorluk decesine göre kargışların da dereceleri farklılık gösterebilir. “Allah cezanı versin” kargışı içinde bulunulan durumun çok zor ve kötü olmadığını ifade ettiği için orta derecedir; İçinde bulunan durum çok zor ve çok kötüyse “Boyun posun devrilsin, gün yüzü görmeyesin” kargışları da yüksek dereceli söz kalıplarıdır (Akalın, 1990: 49). Bu bakımdan söylem ve anlam kuvvetlerine göre kargışlar, derece yönünden nitelendirilebilir.

1. İğdir İli Ağızları Kargışlarının Anlam ve Açıklamaları

“Türkiye Türkçesi ağızlarındaki bazı oluşumlar dil evriminde yapısal özelliklerin gelişme dinamiklerini ve eğilimlerini değerlendirmek açısından ilgi çekici bir araştırma malzemesi sunmaktadır. Ağızlarda, yapısal olarak özellikle ses erimeleri, değişimleri ve kaynaşmalarla karşılaşmakta; birleşik yapılar, en fazla, bu ses olaylarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı birleşik yapılarda ve söz kalıplarında anlamsal (semantik) düzeyde de çeşitli değişimler görülmektedir” (Tosun, Koç, 2013: 656). Söz kalıpları olarak belirttiğimiz kargışlar içerisinde bazı sözcük ve söz öbekleri de bu hadiselerle bağlı olarak temel anlamını kaybederek yöre ağzındaki anlamıyla kullanılmaktadır.

İnsanların acılı oldukları, haksızlığa uğradıkları anlarda Allah'a sığınma, ondan medet umma, suçluların cezalandırılmalarının istenmesi gibi durumlarda beddua edilir (Acar, 2018: 415). İğdir ve yöresinin kargışlarında, insanların adaleti arama duygularını, isteklerini, beklentilerini ve dileklerini anlatma amaçları vardır. Bu çalışmada İğdir yöresinden derlenen metinlerden 156 adet kargış tespit edilip incelenmiştir. İnceleme konusu olan bu kargışların anlamları açıklamasıyla verilmiştir. Kargış açıklamalarında yöre ağzına has bazı sözcüklerin yöredeki kullanım anlamına da değinilmiştir. Her kargış yöredeki söylem biçimine ve ağız özelliğine uygun bir şekilde transkripsiyonlu yazılmıştır. Derlenen metinlerden çıkarılan kargışlar anlam ve açıklamalarıyla birlikte sıralanmıştır:

- ağzın taT alması: Beddua edilen kişinin yediklerinden tat, zevk almamasını dilemek (k2).
- ağzın imansız gâpana: Beddua edilen kişinin günahlarıyla, şahadet getirmeden ölmesini dilemek (k2).
- aÇ ölesen: Beddua edilen kişinin yoksulluk içinde ölmesini dilemek (k3)
- al gerdanın gâna boyansı: Beddua edilen kişinin boynu kesilerek ölmesini dilemek (k1)
- allah balandan çeKTirsin: Allah’tan, beddua edilen kişinin çocuklarının hayırsız olmasını dilemek (k1)
- allah sinene dağ çeKsin: Allah’tan, beddua edilen kişinin dertlerine dert katmasını dilemek (k1)
- allah vuruP seni: Allah’ın beddua edilen kişinin başına bir musibet getirmiş olduğunu belirtmek, hak ettiğini bulduğunu vurgulamak (k1).
- allah ömrünü kessin: Allah’tan, beddua edilen kişinin ömrünü kısaltmasını dilemek (k1).
- allahTan isTemişem sağ gözün tökülsün, sol gözün umuduna gâlasan: Allah’tan karşıdakinin tek gözle kalmasını dilemek (k1)

- allah sene zulüm_èlesin: Allah'tan beddua edilen kişiye işkence edilmesini dilemek (k1).
- allah sene gotur (uyuz) vèrsin, tırnağ vèrmesin: Allah'tan, beddua edilen kişinin uyuz olup tırnaksız kalmasını dilemek. İğdır Yöresinde “gotur” uyuz anlamında kullanılan bir kelimedir (k2).
- allah tepene taş töksün: Allah'tan beddua edilen kişinin başına taş düşmesini dilemek (k1)
- allah belamı vèrsin: Beddua eden kişinin, Allah'tan kendi başına bela, kötülük getirmesini dilemek (k2).
- allah'ın belasına gelesen: Beddua edilen kişinin Allah'tan, bela/musibet bulmasını dilemek (k1) .
- arzun gözünde ğalsın: Beddua edilen kişinin hevesinin, isteğinin gerçekleşmemesini dilemek (k1).
- ayıbını ğara toPrah_örTsün: Beddua edilen kişinin, yaptığı kötülüğe karşılık ölmesini, ölünceye kadar bu ayıpla yaşamasını dilemek (k1).
- ayağların ğırılısın: Beddua edilen kişinin sakat kalmasını dilemek.
- allah seni çöreye möhtac_èylesin: Beddua edilen kişinin yokluk içinde olmasını olmasını dilemek (k1).
- adın baTsın: Beddua edilen kişinin yok olmasını, namı, şöhreti varsa bunun son bulmasını dilemek (k1).
- balaların yétim ğalsın: Beddua edilen kişinin ölmesini ve dolayısıyla çocuklarının babasız kalmasını dilemek (k1).
- bala diyende burnunun ucu göynesin (sızlasın). Beddua edilen kişinin çocuğa hasret kalmasını dilemek. İğdır yöresinde “göynemek” sızlamak, yanmak anlamında kullanılmaktadır (k1).
- bala üzüne hesreT ğalasan: Beddua edilen kişinin çocuk hasret kalmasını, çocuk sahibi olmamasını dilemek (k2).
- balan başın yésin: Beddua edilen kişinin hayırsız evlat yüzünden sürekli başının belaya girmesini dilemek (k2).
- başına od (ateş) elensin: Beddua edilen kişinin büyük bir acı ve üzüntünün etkisi altına girmek dilemek (k1).
- başına aş (sıcak, lapa çorba) düşsün: Beddua edilen kişinin başına kaynar sular dökülmesini, sıcak, lapa çorba dökülmesini dilemek. İğdır ili ağızlarında “aş” sıcak, lapa çorba olarak kullanılmaktadır (k1).
- bacandan tüstü çıhmasın: Beddua edilen kişinin evinin şen olamamasını, aşının pişmemesini dilemek (k1).
- belinin_ıplığı ğırılısın: Beddua edilen kişinin hiçbir işinin rast gitmemesini dilemek (k1) .
- balaların meler ğalsın: Beddua edilen kişinin ölmesiyle, çocuklarının babasız ve aç kalmasını dilemek (k1).
- başına ğalağ (tezek yığını) uÇsun: Beddua edilen kişinin başına, üstüne tezek yığının düşmesini, tezek yığının altında kalmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “ğalağ” tezek yığını anlamında kullanılmaktadır (k1).
- başın baTsın: Beddua edilen kişinin işlerinin rast gitmemesini, ölmesini dilemek (k1).
- boynun altında ğalsın: Beddua edilen kişinin ölmesini dilemek (k1).
- bayramın ğara (bela/kara haber) gelsin: Beddua edilen kişinin en güzel gününde kötü haber almasını dilemek (k1) .
- belin ğırılısın: Beddua edilen kişinin fiziksel olarak iş, güç yapamayacak duruma gelmesini dilemek (k1).

- cavan (idam, urgan, halat) ölesen: Beddua edilen kişinin urgan ipiyle boğularak ölmesini dilemek (k1). (Bence genç, civan ölesin anlamındadır. Yoksa cavanla ölesen olurdu.)
- cehennem_oduna yanasan: Beddua edilen kişinin cehennem ateşinde yanmasını dilemek (k1)
- can vèrende su vèrenin_olmasın: Beddua edilen kişinin can çekiştiği esnada yalnız olmasını, kimselerin ona acımamasını dilemek (k1).
- canına ğurt daraşsın (bulaşmak, kaplamak): Beddua edilen kişinin bedenini kurtların kaplamasını bedenine bulaşmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “daraşmak” sözcüğü; kaplamak, bulaşmak anlamlarında kullanılmaktadır (k1) .
- Ciğerin parçalansın: Beddua edilen kişinin çok acı çekmesini dilemek (k1)
- Ciğerine od düssün: Beddua edilen kişinin büyük bir acının etkisi altında kalmasını dilemek (k1).
- çolağ_olasan: Beddua edilen kişinin sakat olmasını dilemek (k1).
- çırağın sönsün: Beddua edilen kişinin evindeki huzurunun son bulmasını dilemek (k1).
- çoğ_ışleyesen, az yiyesen: Beddua edilen kişinin çok çalışmasına rağmen az kazanmasını dilemek (k1).
- çöreyin para olsun, günün ğara: Beddua edilen kişinin kazandıklarını sağlıklı yememesini dilemek (k1).
- derdine derman taPılmasın: Beddua edilen kişinin dertlerinin dermansız, sorunlarının çözümsüz olmasını dilemek (k2).
- dilin söz duTmasın: Beddua edilen kişinin güvenilir olamamasını ya da konuşamamasını (lal olmasını) dilemek (k1)
- dilini aKreP vursun: Beddua edilen kişinin lal olmasını, konuşamamasını dilemek (k1).
- dilin ğurusun: Beddua edilen kişinin susuz kalmasını, lal olmasını dilemek (k1).
- dilinde yaman (kötü, fena) yarası çıhsın: Beddua edilen kişinin dilinde çok kötü bir yara çıkmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “yaman” sözcüğü kötü, fena anlamlarında kullanılmaktadır (k1).
- dilin lal_ossun, ğulağın K̄ar (sağır): Beddua edilen kişinin sağır ve dilsiz olmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “k̄ar” sözcüğü sağır anlamında kullanılmaktadır (k1).
- dil zarıncı (dil yanığı hastalığı. lal olmak) olasan: Beddua edilen kişinin lal olmasını, dil yarası çekmesini dilemek. İğdır ili ağızlarında “dil zarıncı”; lal olmak, dil yanığı hastalığı anlamlarında kullanılmaktadır (k2).
- dul ğalasan: Beddua edilen kişinin eşinin ölmesini dilemek (k1).
- evinde bayğuş_ulasın: Beddua edilen kişinin yuvasında uğursuzluk olmasını dilemek (k1).
- evin ğaraba ğalsın: Beddua edilen kişinin yuvasını derleyip toparlayamamasını dilemek (k1).
- evinnen_ölü çıhsın: Beddua edilen kişinin ailesinden, yaşadığı evden ölüsünün çıkmasını/olmasını dilemek (k1) .
- emeğın burnunnan gelsin: Beddua edilen kişinin emeklerinin helak olmasını dilemek (k1).
- ellerin ğoynunda ğalsın: Beddua edilen kişinin herhangi bir durum karşısında çaresiz kalmasını dilemek (k1)
- elin ğuruyup yanına düşsün: Beddua edilen kişinin çaresiz kalmasını dilemek (k1).
- elin ğamurlu ossun, ğarnın aÇ: Beddua edilen kişinin çalışmasına rağmen emeğının karşılığını alamamasını dilemek (k1).
- elini doluya atasan boş gelsin: Beddua edilen kişinin yatırımlarının kötü, olumsuz sonuçlanmasını dilemek (k1).

- elinnen yemeyesen, gözünnen görmeyesen: Beddua edilen kişinin kazançlarının, emeklerinin karşılığını almamasını dilemek (k1).
- elin kına görmesin: Beddua edilen kişinin mürüvvetine ulaşamamasını dilemek (k1).
- endamın töKülsün: Beddua edilen kişinin ölmesini dilemek (k1).
- etin töKülsün: Beddua edilen kişinin hastalıklardan acı çekmesini dilemek (k1).
- feleKTen ağ gün isteyesen, ğara günner göndere: Beddua edilen kişinin dünyadan, kismetinden güzel günler beklemesine rağmen kismetinde hep kötü günler görmesini dilemek (k1).
- felek belini ğırsın: Beddua edilen kişinin kismetinin hep kötü olmasını dilemek (k1).
- fersiz (ışık) ölesen: Beddua edilen kişinin acılar içinde ölmesini dilemek (k1).
- gelin_ölesen: Beddua edilen kişinin hevesinin kursağında kalmasını, genç ölmesini dilemek (k1).
- Gêdesen, hêÇ gelmeyesen: Beddua edilen kişinin gidişinin ölümle sonuçlanmasını dilemek (k1).
- göyden başına daş yağsın: Beddua edilen kişinin gökyüzünden başına taş yağmasını, kismetinin hiç olmamasını dilemek (k1)
- gêtTiğın yerden yarımayasan: Beddua edilen kişinin gidişinin ölümle sonuçlanmasını dilemek (k1).
- gèdişin ola, gelişin olmaya: Beddua edilen kişinin gidişinin ölümle sonuçlanmasını dilemek (k1).
- gözüne tikan (diken) baTsın: Beddua edilen kişinin acı çekmesini veya kör olmasını dilemek (k1).
- gözünnen iT dirseği (göz kapaklarında sivilce çıkması) çlıhsın: Beddua edilen kişinin göz kapaklarının kapanmasını, kör olmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “it dirseyi” söz kalıbı, göz kapaklarında çıkan sivilce anlamındaki bir hastalık adı olarak kullanılmaktadır (k1).
- görbağor (boynun devrilmesi, ters olması) olasan: Beddua edilen kişinin ölmesini mezara girmesini dilemek. İğdır ili ağızlarında “görbağor” bileşik sözcüğü boyunun devrilmesi ve ölüm anlamlarında kullanılmaktadır (k1).
- görüm seni ğan ğusasan: Beddua edilen kişinin acı çekmesini görmeyi dilemek (k1).
- günün ğara gelsin: Beddua edilen kişinin sıkıntılar içinde yaşamasını dilemek (k1).
- gün görmeyesen: Beddua edilen kişinin sağlıklı ve iyi durumda olmamasını dilemek (k1).
- gözün kör, dilin lal olsun: Beddua edilen kişinin kör olmasını ve konuşamamasını dilemek (k1).
- görüm seni dilin kelimeyi şadete gelmesin: Beddua edilen kişinin acı çekmesini ve ölümünün çok kötü olmasını dilemek (k1).
- görüm onun balası ağlar ğalsın: Beddua edilen kişinin ölmesi sonucu çocuklarının çektiği acıyı görmeyi dilemek (k1).
- görüm başına men ağırlıhTa daş düşsün: Beddua edilen kişinin başına beddua eden kişinin ağırlığı kadar taş düşmesini görmeyi dilemek (k1).
- görüm seni isTi (sıcak) ocah üsTüne h̄esreT ğalasan: Beddua edilen kişinin evinde huzurun olmamasını görmeyi dilemek (k1).
- gözüne gülle değsin: Beddua edilen kişinin çok ağır bir sıkıntıya, öldürücü fiziksel bir darbeye maruz kalmasını dilemek (k1).
- gülleye gelesen: Beddua edilen kişinin çok ağır bir sıkıntıya, öldürücü fiziksel bir darbeye maruz kalmasını dilemek (k1).

- helal çöreyh görmeyesen: Beddua edilen kişinin boğazından helal lokma geçmemesini dilemek (k1).
- hêrsin (hırs) başın yêsın: Beddua edilen kişinin öfkesinin, başına sıkıntılar getirmesini dilemek (k2).
- hara (nereye) gèTsen boş gayıdasan: Beddua edilen kişinin yaptığı her işte elinin boş kalmasını dilemek (k1).
- hamının yanında üzü gara olasan: Beddua edilen kişinin eşinin yanında rezil olmasını dilemek (k1).
- hevesin üreğinde ğalsın: Beddua edilen kişinin arzusunun gerçekleşmemesini dilemek (k1).
- heyen (edep), abırın (şeref, namus) töKülsün: Beddua edilen kişinin; edep, namus ve şereften yoksun kalmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “heye” edep anlamında; “abır” da namus anlamında kullanılmaktadır (k1).
- ğezreTi abbas'a taPşırımışam (havale etmek) seni: Beddua edilen kişinin, Hz. Muhammed'in amcası olan Abbas Bin Abdulmütalib'e havale olmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “tapşır-” fiili havale etmek anlamında kullanılmaktadır (k1).
- işiĥ_üzüne hesreT ğalasan: Beddua edilen kişinin iyi günler yaşamamasını dilemek (k1).
- imansız ğora (ateş, cehennem) gidesen: Beddua edilen kişinin; imansız mezara girmesini, cehenneme gitmesini dilemek. İğdır ili ağızlarında “gor” sözcüğü; cehennem, mezar, ateş anlamlarında kullanılmaktadır (k1).
- kim kimin emeğini itirse gözünnen gelsin: Başkasının işini, kazancını bozan her kişinin yaptıklarının cezasını çekmesini dilemek (k1).
- köKünüze kotan (büyük saban) düşsün: Beddua edilen kişilerin soylarının kurumasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “kotan” büyük saban anlamında kullanılmaktadır (k1).
- kendirin (ipin, dalın) göyde (gökte) ğırılısın. Beddua edilen kişinin, Allah'a yakın ve dualarının kabul olmamasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “kendir” ip, dal anlamlarında kullanılmaktadır (k1).
- külün göğe savrulsun: Beddua edilen kişinin, öldükten sonra mezarının bile olmamasını dilemek (k1).
- küreğinde (sırtında) ğara yara çıĥsın: Beddua edilen kişinin sırtında yara/hastalık çıkmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “küreğ” sırt anlamında kullanılmaktadır (k1).
- laneTe gelesen: Beddua edilen kişinin, Allah'ın sevgi ve merhametinden uzak kalmasını dilemek (k1).
- laçın (ait olunan yer) yuvan dağılsın: Beddua edilen kişinin aile birliğinin bozulmasını, yıkılmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “laçın” ait olunan yer anlamında kullanılmaktadır (k1).
- muradın gözünde ğalsın: Beddua edilen kişinin hayallerini yaşayamamasını dilemek (k1).
- min bir belaya gelesen: Beddua edilen kişinin çok sayıda musibetle karşılaşmasını dilemek (k1).
- meyidin (ceset, ölü) üstünde su tapılmasın: Beddua edilen kişinin cenazesinin yıkanmadan gömülmesini dilemek. İğdır ili ağızlarında “meyid” ceset, ölü olarak kullanılmaktadır (k1).
- meyidine ağlayım senin: Beddua eden kişinin üzülecek olmasına rağmen karşısındakinin ölmesini dilemesi (k1).
- mene ne arzulayırsansa başına o gelsin: Beddua eden kişinin, karşısındakinin kendisi hakkındaki niyetlerinin aynısını yaşamamasını dilemesi (k1).

- ne ölesen, ne litesen (yaşamak), iki gözünden olasan: Beddua edilen kişinin, ölmekten beter hale gelmesini, kör olmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “litemek” yaşamak anlamında kullanılmaktadır (k1).
- niyetin gara gelsin: Beddua edilen kişinin niyetinin kabul olmamasını, isteğinin kötü sonuçlanmasını dilemek (k1).
- namerde möhtaÇ_olasan: Beddua edilen kişinin, kötü ve fırsatçı insanlara muhtaç olmasını dilemek (k1).
- namussuz_ölesen: Beddua edilen kişinin, onur ve haysiyetinden yoksun bir şekilde ölmesini dilemek (k1).
- onu görüm günün aḡ vaḡla geÇsin: Beddua edilen kişinin sürüm sürüm süründüğünü, beter olduğunu görmeyi dilemek (k1).
- oḡul toyuna hesreT ġalasan: Beddua edilen kişinin oḡlunun düğününü görememesini, yapamamasını dilemek (k1).
- od, alava (alev) düşesen: Beddua edilen kişinin kötü şeyler yaşamasını, acı çekmesini dilemek (k1).
- ömrün gödeK_olsun: Beddua edilen kişinin ömrünün az/kısa olmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “gödek” az/kısa anlamında kullanılmaktadır (k1).
- payın palçıġa (çamur) düşsün: Beddua edilen kişinin kısmetinin kirlenmesini, helak olmasını dilemek (k1).
- pis günden gözün açılmasın: Beddua edilen kişinin, iyi gün görmemesini dilemek (k1).
- papaġın (baş, başlık) boş ġalsın: Beddua edilen kişinin şan, şöhret ve başarı kazanmamasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “papak” başlık anlamında kullanılmaktadır (k1).
- rahat yerin ġebir (mezar, kabir) evin_olsun: Beddua edilen kişinin, ömrünün sonuna kadar rahat ve huzurlu bir yaşama sahip olamamasını dilemek (k1).
- rahat günün_olmasın: Beddua edilen kişinin, rahat ve huzurlu bir yaşama sahip olamamasını dilemek (k1).
- razı gidesen narazı (mutsuz, kötü) ġayıdasan: Beddua edilen kişinin, hevesle başladığı bir işin mutluluğunun kursağında kalmasını dilemek (k1).
- seni dizin dizin sürünesen: Beddua edilen kişinin, zor bir hayata sahip olmasını dilemek (k1).
- sabaha sağ çıḡmayasan: Beddua edilen kişinin, aynı gece uykusunda ölmesini dilemek (k1).
- sen gelen güne ġara daḡ düşeydi: Beddua edilen kişinin, doğmuş olmasından duyulan üzüntü dile getirilmektedir (k1).
- seni parça parça olasan: Beddua edilen kişinin bedenini parçalara ayrılıp ölmesini dilemek (k1).
- seni görüm ġan ġusasan: Beddua edilen kişinin, büyük sıkıntılar yaşadığını görmeyi dilemek (k1).
- seni hemişe (her zaman) gözü yaşlı olasan: Beddua edilen kişinin, ömür boyu acılar çekmesini dilemek. İğdır ili ağızlarında “hemişe” her zaman anlamında kullanılmaktadır (k1).
- seni görüm ġebrin üsTe oT göyersin (yükselsin, bitsin): Beddua edilen kişinin mezarını hiç kimsenin ziyaret etmemesini dilemek. İğdır ili ağızlarında “göyermek” sözcüğü bitmek, büyüme anlamında kullanılmaktadır (k1).
- seni sonsuz (ölmek) ġalasan: Beddua edilen kişinin gözü açık ölmesini, muradına erememesini dilemek (k1).
- sinen daġlı ġalsın: Beddua edilen kişinin dertsiz kalmamasını dilemek (k1).
- şil küT (kötürüm, sakat, bükük) olasan seni: Beddua edilen kişinin; kötürüm, sakat, bükük kalmasını dilemek. İğdır ili ağızlarında “şil küt” kötürüm, sakat, bükük anlamlarında kullanılmaktadır (k1).

- tabuTun altına giren olmasın: Beddua edilen kişinin, ölümünde bile yalnız kalmasını, onu gömecek kimselerin olmamasını dilemek (k1).
- tiKen dırnağlarında ğalsın: Beddua edilen kişinin, acı çekmesini dilemek (k1).
- tiKe tiKe dorğanasan: Beddua edilen kişinin bedenini parçalara ayrılmasını, yani ölümünün çok eziyetli olmasını dilemek. İğdir ili ağızlarında “tike” parça, lokma anlamlarında kullanılmaktadır (k1).
- toy paltarın (elbise) kefenine çevrilsin: Beddua edilen kişinin düğün kıyafetinin kefen olmasını dilemek. İğdir ili ağızlarında “paltar” elbise, giysi anlamlarında kullanılmaktadır (k1).
- tufağın (birlik) dağılsın: Beddua edilen kişinin birliğinin parçalanmasını dilemek. İğdir ili ağızlarında “tufak” birlik anlamında kullanılmaktadır (k1).
- tuz kimi eriyesen: Beddua edilen kişinin, büyük sıkıntılar sonucunda çok acı çekmesini dilemek (k1).
- tuTsağ oluP küçelerde (sokak, zindan) ğalasan: Beddua edilen kişinin, tutsak olup sokaklarda, zindanlarda kalmasını dilemek. İğdir ili ağızlarında “küçe” sözcüğü sokak, zindan anlamında kullanılmaktadır (k1).
- ulaya ulaya ğalasan: Beddua edilen kişinin sahipsiz kalmasını, her zaman acı çekmesini dilemek (k1).
- üsTünde ağlayanın olmasın: Beddua edilen kişinin ölümünde yas tutan kimselerin olmamasını dilemek (k1).
- üreğinin başı yansın: Beddua edilen kişinin acı çekmesini dilemek (k1).
- üzün ğara_olsun: Beddua edilen kişinin başından utanç verici olayların geçmesini dilemek (k1).
- üreğine bıçağ batsın: Beddua edilen kişinin acı çekmesini dilemek (k1).
- üzün gülmesin: Beddua edilen kişinin, mutsuz olmasını dilemek (k1).
- üzüne gün doğmasın: Beddua edilen kişinin sıkıntılarından kurtulmamasını dilemek (k1).
- veten üzüne ğesreT ğalasan: Beddua edilen kişinin yurt özlemi çekmesini dilemek (k1).
- yaman derde düşesen: Beddua edilen kişinin büyük sıkıntılar yaşamasını dilemek (k1).
- yarsız ğalasan seni: Beddua edilen kişinin eşsiz ve dostsuz kalmasını dilemek (k1).
- yeherin (at eyeri) ğanla dolsun: Beddua edilen kişinin kanlı bedenini, atının taşımasını dilemek. İğdir ili ağızlarında “yeher” at eyeri anlamında kullanılmaktadır (k1).
- yetim ğalasan: Beddua edilen kişinin babasının ölümünü dilemek (k1).
- yere giresen: Beddua edilen kişinin, utanılacak şeyler yaşamasını dilemek (k1).
- yarımçıl (eksik) yolda ğalasan: Beddua edilen kişinin, yolunu tamamlayamamasını dilemek. İğdir ili ağızlarında “yarımçık” eksik anlamında kullanılmaktadır (k1).
- yollar yorgunu olasan: Beddua edilen kişinin, yorucu bir hayatının olmasını dilemek (k1).
- yurdun boş ğalsın: Beddua edilen kişinin soyunun devam etmemesini dilemek (k1).
- yoluna ğara ilan çılşın: Beddua edilen kişinin karşısına, kötülüklerin çıkmasını dilemek (k1).
- yediylherin ğan olup burnundan gelsin: Beddua edilen kişinin yiyeceklerinin kendisine hastalık olmasını dilemek (k1).
- yükün dağdan ağır olsun: Beddua edilen kişinin sorumluluklarının, sıkıntılarının fazla olmasını dilemek (k1).

- zelil (küçük, hor, eksik) olasan: Beddua edilen kişinin, kötü duruma düşmesini dilemek. İğdir ili ağızlarında “zelil” hor, küçük anlamlarında kullanılır (k1).

İğdir ili ağızlardan derlenen metinlerden çıkarılan 156 adet kargış, yazıya aktarılırken yöredeki söyleniş şekilleri dikkate alınarak yazılmaya özen gösterilmiş. İnsanların acılı oldukları, haksızlığa uğradıkları anlarda Allah'a sığınma, ondan medet umma, suçluların cezalandırılmalarının istenmesi gibi durumlarda bu söz kalıplarını kullandığı görülmektedir.

2. İğdir İli Ağızları Kargışlarının Anlamlarına Göre Sınıflandırılması

Yöre ağızında kullanılan bu kargışlar anlamlarına göre alt başlıklar altında gruplara ayrılıp sınıflandırılacaktır. Bir kargış anlam kapsamı olarak birden fazla alt başlığın grubuna dâhil olabilmektedir.

2.1. Bedensel Varlık Alanıyla (Vücut ve Uzuvarları) İlgili Kargışlar

İnsan bedeni ve uzuvlarına yönelik yapılan kargışlardır. Kargışların çoğunda vücudun herhangi bir organının işlevini yerine getirememesi ya da kan bağıyla bağı olunan biri ile ilgili bir olumsuzluk dilenir.

ağzın taT_ almasın

ağzın imansız gapanana

allah sinene dağ çeKsin

allah'Tan isTemişem sağ gözün töKülsün, sol gözün umuduna galasan

allah sene gotur (uyuz) vërsin, tırnağ vërmesin

ayağların gırılısın

bala diyende burnunun_ucu göynesin (sızlasın)

bala üzüne hesreT galasan

balan başın yësin

başına od (ateş) elensin

başına aş (sıcak, lapa çorba) düşsün

belinin ipliği gırılısın

başın baTsın

boynun altında galsın

belin gırılısın

ciğerin parçalansın

ciğerine od düşsün

dilin söz tuTmasın

dilini aKreP vursun

dilin gurusun

dilinde yaman (kötü, fena) yarası çııhsın

dilin lal olsun, gulağın K̄ar (sağır)

emeğim burnundan gelsin

ellerin goynunda galsın

elin ğuruyup yanına düşsün
 elin ğamurlu olsun, ğarnın aÇ
 elini doluya atasan boş gelsin
 elinnen yemeyesen, gözünnen görmeyesen
 elin ğına görmesin
 endamın dökülsün
 etin töKülsün
 feleK belini ğırsın
 göyden başına daş yağsın
 gözüne tikan baTsın
 gözünnen iT dirseyi (göz kapaklarında sivilce çıkması) çıhsın
 gözün kör, dilin lal olsun
 görüm seni dilin kelimeyi şadete gelmesin
 görüm başına men ağırlıhTa daş düşsün
 gözüne gülle deĝsin
 hërsin (hırs) başın yësin
 hamının yanında üzü ğara olasan
 hevesin üreĝinde ğalsın
 işıh_üzüne hesreT ğalasan
 dil zarıncı (dil yanığı hasTalıĝı. lal olmak) olasan
 kim kimin_emeĝini itirse gözünnen gelsin
 küreĝinde (sirtında) ğara yara çıhsın
 muradın gözünde ğalsın
 mene ne arzulayırsansa başına o gelsin
 ne ölesen, ne litesen (yaşamak), iki gözünden olasan
 pis günden gözün açılmasın
 seni hermişe (her zaman) gözü yaşlı olasan
 tiken dırnaĝlarında ğalsın
 üreĝinin başı yansın
 üzün ğara olsun
 üreĝine bıçaĝ baTsın
 üzün gülmesin
 üzüne gün doğmasın
 yediklerin ğan olup burnundan gelsin

En çok karganan uzuvlar beş duyu organı, el ve ayaklar gibi önemli işlevleri olanlar ve baş ve yüzdür. Karganan uzuvların seçiminde önem derecesi bakımından hayati olan “baş” organına yönelik kargışlar fazladır.

2.2. Gündelik Yaşamla (Dünya) İlgili Kargışlar

Zamanın geniş ve olağan akışında gündelik hayat, dünya ve yaşamla ilgili kargışlardır. Yaşamın normal seyri dışına çıkılarak olumsuz, sıkıntılı durumlara düşülmesi dilenir. Bu kargışlarda daha çok toplumun normlarına, gelenek göreneklere, kurallara uymayan davranışlarda bulunulması dilenir.

adın baTsın
balan başın yèsin
başına od (ateş) elensin
belinin ipliği kırılın
başına ğalah (tezak yığı) uçsun
başın baTsın
boynun_ altında ğalsın
bayramın ğara (bela/kara haber) gelsin
belin ğırlsın
canına ğurT daraşsın (bulaşmak, kaplamak)
çolah_ olasan
çoh_ işleyesen, az yiyesen
çöreğin para olsun, günün ğara
derdine derman taPılmasın
dul ğalasan
evinde bayğuş_ ulasın
evin ħaraba ğalsın
feleKTen ağ gün_ isTeyesen, ğara günner göndere
fersiz (ışsız) ölesen
ğedesen hêÇ gelmeyesen
göyden başına daş yağsın
gèTTiğin yèrden yarımayasın
ğedişin_ olsun, gelişin_ olmasın
görüm seni ğan ğusasan
görüm seni dilin kelimeyi şadeTe gelmesin
görüm onun balası ağlar ğalsın
görüm başına men ağırlıhTa daş düşsün
görüm seni isTi ocah_ üsTüne hesreT ğalasan
gülleye gelesen

helal çörey görmeyesen
 hara (nereye) geTsen boş ğayıdasan
 hamının yanında üzü ğara olasan
 hevesin_üreğinde ğalsın
 lanete gelesen
 laçın (ait olunan yer) yuvan dağılsın
 min bir belaya gelesen
 mene ne arzulayırsansa başına o gelsin
 namerde möhtac_olasan
 onu görüm günün ah vahla geÇsin
 od alava (alev) düşesen
 payın palçığa (pis çamur) düşsün
 pis gündən gözün_açılmasın
 papağın (baş, başlık, şapka) boş ğalsın
 rahaT günün olmasın
 razı gidesen narazı (mutsuz, kötü) ğayıdasan
 sen gelen güne ğara daş düşeydi
 seni parça parça olasan
 seni görüm ğan ğusasan
 seni hemişe (her zaman) gözü yaşlı olasan
 şil küT (kötürüm, sakat, bükük) olasan seni
 tabuTun_altına giren_olmasın
 tuTsağ_oluP küçelerde (zindan) ğalasan
 ulaya ulaya ğalasan:
 üsTünde ağlayanın_olmasın
 yarımçılığ (eksik) yolda ğalasan
 yollar yorğunu olasan
 yoluna ğara ilan çığsın
 Utanç, küçük düşme, gündelik yaşamın gerisinde kalma en çok karganan durumlardır.

2.3. İç Dünya ve Soyut Kavramlarla İlgili Kargışlar

Maneviyat (iç dünya) ve soyut kavramlarla yapılan kargışlardır. Bedduaya maruz kalan kişinin dini törelere ve gelenek göreneklere uymayan durumlara düşmesi, isteklerinin gerçekleşmemesi ve duygusal sıkıntılar çekmesi dilenir.

allah sinene dağ çeKsin
 allah sene zulüm_êlesin
 allah'ın belasına gelesen

arzun gözünde ğalsın
 ayıbını ğara toPrah örTsün
 bala üzüne hesreT ğalasan
 balan başın yésin
 başına od (ateş) elensin
 bacandan tüsTü çıhmasın
 bayramın ğara (bela/kara haber) gelsin
 ciğerine od düşsün
 çırağın sönsün
 emeğim burnunna gelsin
 elin ğuruyuP yanına düşsün
 feleKTen ağ gün isTeyesen, ğara günner göndere
 feleK belini ğırsın
 günün ğara gelsin
 görüm seni isTi ocağ_üsTüne hesreT ğalasan
 helal çörey görmeyesen
 hêrsin (hırs) başın yésin
 hevesin_üreğinde ğalsın
 heyen (edep), abırın (şeref, namus) töKülsün
 işih_üzüne hesreT ğalasan
 kim kimin emeğini itirse gözünden gelsin
 külün göye savrulsun
 muradın gözünde ğalsın
 niyeT'in ğara gelsin
 oğul toyuna hesreT ğalasan
 seni sonsuz (ölmek) ğalasan
 tuz kimi eriyesen
 veten_üzüne hesreT ğalasan
 yaman derde düşesen
 yükün dağdan ağır olsun

2.4. Ölümle İlgili Kargışlar

Fani hayatın kötü başlamasını, canlı varlığın son bulmasını dileyen kargışlardır. Genellikle öldükten sonra da sıkıntılıların sona ermemesi üzerine kurulsalar da çoğunlukla acı çekerek ölme, yani kötü bir ölüm karganmaktadır.

ağzın_ımansız ğapana
 aç_ölesen

al gerdanın ğana boyansın
 balaların yétim ğalsın
 boynun_ altında ğalsın
 cavan (idam, urgan, halat) ölesen
 dul ğalasan
 evinnen ölü çıhsın
 endamın dökülsün
 fersiz (ışık) ölesen
 gelin_ ölesen
 ğörbağor (boynun devrilmesi, ters olması) olasan
 ğörüm seni dilin kelimeyi şadeTe gelmesin
 meydin (ceset, ölü) üsTünde su taPılmasın
 meydine ağlayım senin
 namussuz ölesen
 rahaT yerin ğebir (mezar, kabir) evin_ olsun
 seni ğörüm ğebrin üsTe oT göyersin (yükselsin, biTsin)
 tabuTun_ altına giren_ olmasın
 toy paltarın (elbise) kefenine çevrilsin
 üsTünde ağlayanın_ olmasın
 külün göye savrulsun

2.5. İlahî Güç (Allah) Tarafından Gerçekleştirilmesi Beklenen Kargışlar

Beddua edilen kişi veya kişilerin Allah tarafından cezalandırılmasını dileyen kargışlardır. Aslında bu yöre kargışlarında başa çıkılamayan, yola gelmeyen, sürekli çevresine kötülükler saçan insanlar bir nevi Allaha havale edilerek bu insanların ilahi güç tarafından cezalandırılması istenir.

allah balandan çeKTirsin
 allah sinene dağ çeKsin
 allah vuruP seni
 allah_ ömrünü kessin
 allah'Tan_ isTemişem sağ gözün töKülsün, sol gözün umuduna ğalasan
 allah sene zulüm_ elesin
 allah sené gotur (uyuz) vërsin, tırnağ vërmesin
 allah tePene taş döKsün
 allah'ın belasına gelesen

2.6. Aile Huzuru ve Soy Devamlılığıyla İlgili Kargışlar

Aile huzuru, aile birliği ve soy devamlılığıyla ilgili yapılan kargışlardır. Bu kargışlarda çoğunlukla yuvanın dağılması, yuvada sürekli bir huzursuzluk olması, evlat acısı ve çocuksuz kalma dilenir.

allah balandan çeKTirsin
 balaların yétim ğalsın
 bala diyende burnunun ūcu göynesin (sızlasın
 bala üzüne hesreT ğalasan
 balan başın yésin
 balaların meler ğalsın
 bacandan túsTü çıhmasın
 çırağın sönsün
 evin haraba ğalsın
 görüm onun balası ağlar ğalsın
 görüm seni isTi ocağ ūsTüne hesreT ğalasan
 hamının yanında üzü ğara olasan
 köKünüze kotan (büyük saban) düşsün
 laçın (ait olunan yer) yuvan dağılsın
 oğul toyuna hesreT ğalasan
 tufağın (birlik) dağılsın
 yarsız ğalasan seni
 yétim ğalasan

2.7. Öteki Dünyayla (Ahiretle) İlgili Kargışlar

Ölümünden sonraki yaşamla ilgili yapılan kargışlardır. Daha çok cehennem azabı çekilmesi, günahların bedelinin ağır bir şekilde öteki tarafta ödenmesi dilenir.

cehennem ūduna yanasan
 ğezreTi abbas'a taPşırımışam (havale etmek) seni
 imansız ğora (ateş, cehennem) gidesen
 od alava (alev) düşesen
 rahaT yerin ğebir (mezar, kabir) evin olsun

2.8. Hastalıklarla İlgili Kargışlar

İnsan sağlığını bozan rahatsızlıklar, sakatlılar ve hastalıklarla ilgili yapılan kargışlardır. Bu kargışlarda aynı zamanda hastalıkların, vücudun en elzem uzuvlarında oluşması ve iyileşmemesi dilenmektedir.

allah sene gotur (uyuz) vèrsin, tırnağ vèrmesin
 dilinde yaman (kötü, fena) yarası çıhsın
 dilin lal olsun, ğulağın K̄ar (sağır)

gözünnen iT dirseyi (göz kapaklarında sivilce çıkması) çıhsın
 dil zarıncı (dil yanığı hastalığı. lal olmak) olasan
 küreğinde (sırtında) ğara yara çıhsın
 şil küT (kötürüm, sakat, bükük) olasan seni
 çolah_olasan

Sonuç

Ağızlar; bir dilin tarihini, kelimelerinin ses yapısını, eski terimlerini, deyimlerini, atasözlerini ve söz kalıplarını bünyesinde koruyarak gelecek kuşaklara aktaran önemli birer vasıtaadır. Ağız çalışmaları; maddi ve manevi, eş ve art zamanlı millî kültür unsurlarımıza ait karanlıkta kalmış pek çok konunun açığa çıkmasını/aydınlanmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda sınırlarımız içinde eksik kalmış tüm yörelerin ağız çalışmaları yapıp dil atlasları oluşturulması büyük önem arz etmektedir. Bundan dolayı ağızlarla ilgili yapılan her çalışma başka çalışmalara ışık tutmaktadır.

“İğdir İli Ağızları” adlı doktora tez çalışmasından tespit edilen kargışların; insanların adaleti arama duygularını, isteklerini, beklentilerini ve dileklerini anlatma anlamları vardır. İğdir ili ağızları metinlerinden tespit edilen 156 adet kargış, anlam yönünden incelenirken yöre ağzına has kullanılan sözcükler de yöredeki anlamına göre belirtilmiştir. Bu kargışlar, anlamlarına göre de sınıflandırılmıştır. Anlamlarına göre sınıflandırma yapılırken bazen bir kargış anlam olarak birden fazla alt başlığın grubuna dâhil olabilmektedir. Aşağıdaki tabloda anlamlarına göre sınıflandırılan kargışların sayıları verilmiştir:

İğdir İli Ağızları Kargışlarının Anlamlarına Göre Sınıflandırılması	det
1. Bedensel Varlık Alanıyla (Vücut ve Uzuvları) İlgili Kargışlar	8
2. Gündelik Yaşamla (Dünya) İlgili Kargışlar	8
3. İç Dünya ve Soyut Kavramlarla İlgili Kargışlar	3
4. Ölümle İlgili Kargışlar	2
5. Aile Huzuru ve Soy Devamlılığıyla İlgili Kargışlar	8
6. İlahî Güç (Allah) Tarafından Gerçekleştirilmesi Beklenen Kargışlar	
7. Hastalıklarla İlgili Kargışlar	
8. Öteki Dünyayla (Ahiretle) İlgili Kargışlar	
TOPLAM	11

Sekiz alt başlık altında sınıflandırılan 211 kargış tespit edilmiştir. 58 kargışla “*Bedensel Varlık Alanıyla İlgili Kargışlar*” ve “*Gündelik Yaşam ve Dünyayla İlgili Kargışlar*” adlı

başlıkların diğer başlıklardan daha çok kargış barındırdığı görülmüştür. Bu da, yöre insanın; insan bedenini ve insanın gündelik yaşam içindeki hallerini yöreye özgü kargışlarda daha çok dile getirdiğini göstermektedir. “İç Dünya ve Soyut Kavramlarla İlgili Kargışlar, Ölümle İlgili Kargışlar, Aile Huzuru ve Soy Devamlılığıyla İlgili Kargışlar” da oldukça fazladır. “İlahî Güç (Allah) Tarafından Gerçekleştirilmesi Beklenen Kargışlar, Öteki Dünyayla (Ahiretle) İlgili Kargışlar, Hastalıklarla İlgili Kargışlar” diğer kargışlara nispeten fazla değildir. Bunun nedeni; kargışların, acı çekmenin ve haksızlığa uğramanın sonucunda söylenmiş, olumsuz duygu yoğunluğunu ifade eden söz kalıpları olduğundan insanlar, zamanın geniş ve olağan akışı içerisinde daha hayati kargışları seçmektedir/söylemektedir. Bununla birlikte bireyin kendisine yönelttiği kargışlara da az sayıda rastlamak mümkündür.

Yöre ağızındaki kargışlarda derleme sözlüğüne katkısı olacak pek çok sözcük, deyim ve söz kalıbı da bulunmaktadır. Kargışların süslü, sanatlı ve etkileyici olmasının yanında yörede kullanılan bu söz kalıplarının, söz varlığına ve millî folklorlara katkısı milli kimlik açısından çok değerlidir. Sadece bu yönüyle bile ağız incelemelerinin farklı çalışma alanlarına çok fazla veri sunduğu ve Türk dili için çok önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

- Acar, Z.Z. (2018). *Her Yönüyle İğdır*. 3. Baskı, Ankara: Detemat Matbacılık.
- Akalın, L. Sami (1990). Türk Dilek Sözlerinde Alkışlar Kargışlar. Ankara: *Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları*.
- Albayrak, N. (2010). *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Sözlüğü*. Ankara: Kapı Yayınları.
- Buran, A. (2008). Konuşma Dili-Yazı Dili İlişkileri ve Cumhuriyet Devrinde Yazı Dilinin Ağızlardan Aldığı Kelimeler Üzerine Bir Değerlendirme. Ankara: Makaleler, (Hzl.: Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül, *Turkish Studies Publication Series V*).
- Buran, A. (2015). *Türklük Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Buran, A.-Alkaya, E. (2007). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gökdayı, H. (2008). Türkçede Kalıp Sözler. Ankara, *Bilig /Kış/ S.44*, 89-110.
- Tosun, İ. (2016). *Ardahan İli Ağızları*. Ankara: Payda Yayıncılık.
- Tosun, İ.-Koç, A. (2014). *Pertek Yöresi Ağızlarındaki Bazı Bileşik Sözcükler*. Tunceli: Tunceli Üniversitesi Uluslararası Dersim Sempozyum Bildiriler Kitabı, 652-666.
- TDK (1993). *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I*. Ankara.
- Yavuz, S.-Telli, B. (2020). Adıyaman Ağızı Söz Varlığına Katkılar: Beddualar. *Tarih Okul Dergisi*, Y. 13, S. XLIV, 427-439.

Kaynak Kişiler

- K1 (Kaynak Kişi 1) Ziya Zakir Acar 1954 İğdır, Merkez, Çavuşbahçe (Ağver) Köyü.
- K2 (Kaynak Kişi 2) Nevzat Turan 1962 İğdır, Melekli Beldesi.
- K3 (Kaynak Kişi 3) Serdar Ünsal 1958 İğdır, Merkez.